

Farkas Attila Márton – Tenigl-Takács László (ford.):

*Jóga-szútra. A Patandzsalinak is nevezett
Ananta tanítása a tudat leigázásáról – Agnidatta és Gópála
fordításában és magyarázataival*

(KELET KINCSEI; BUDAPEST, A TAN KAPUJA, 2022)

Számos félreértés övezi még ma is a jógát annak ellenére, hogy gyakorlatilag a nyugati popkultúra szerves részévé vált. Azon talán már túllendült a közgondolkodás, hogy egyszerű mozgásformát lásson benne, a lényegét tekintve azonban sokszor még azok is sötétben tapogatóznak, akik gyakorolják, vagyis „jógáznak”. Ezért is izgalmas minden olyan mű megjelenése, amely tudományos igényességgel foglalkozik ezzel az ind tradícióval vagy akár csak valamelyik szeletével.

Ezek mentén ígér izgalmakat A Tan Kapuja Buddhista Egyház kiadásában, 2022-ben megjelent *Jóga-szútra* fordítás is, amelynek már a borítóján is rejtélyekkel szembesülhetünk. Ott van rögtön a mű alcíme, amely a következőképpen hangzik: *A Patandzsalinak is nevezett Ananta tanítása a tudat leigázásáról*. Ez meglepheti a jógában csak kevésbé jártas olvasót, hiszen amíg Patandzsali nevére még a jógastúdiókban is értően bólintanak, addig ugyanez nem feltétlenül mondható el Ananta neve kapcsán. Vajon Patandzsalit inkább Anantának kellene neveznünk tehát?

Szerencsére a könyv szerzői nem hagyják sokáig kétségek között az olvasót, és már a bevezetésben tisztázzák: Patandzsali a hagyomány szerint Anantának, a végtelenség és öröklét kígyóistenének a megtestesülése volt. Az pedig, hogy a *Jóga-szútra* szerzőjének természetfeletti mivoltát már az alcímben felemlegetik, előrevetíti, hogy itt nem egyszerűen csak egy filológiai elemzéssel van dolgunk, hanem az intuitív, spirituális magyarázatok is hangsúlyossá válnak a szentenciák értelmezésekor.

De kik is azok, akik ezt a szútrát lefordították és kommentálták? A borítóból és a címlapból csak annyi derül ki, hogy bizonyos Agnidatta és Gópála munkájáról van szó. Ezek a megnevezések sejtethetően buddhista rendi nevek, melyek – ahogyan az a címlap verzőjéből kiderül – Farkas Attila Mártont és Tenigl-Takács Lászlót rejtik. Mindketten A Tan Kapuja Buddhista Főiskola tanárai, ami egyben azt is jelenti, hogy ezúttal a *Jóga-szútra* buddhista értelmezésére számíthatunk.

Ha a jógát inkább a hinduizmushoz kapcsoljuk, akkor mi és mennyi köze van Patandzsali *Jóga-szútrájának* a buddhizmushoz? Erre a kérdésre létezik egy kicsit

elnagyolt válasz, amely szerint a *Jóga-szútra* egy egyetemes, vallástól és világnézettől független bölcsesség, így bármilyen spirituális hagyomány számára lehet érvényes mondanivalója. A jóga és a buddhizmus esetében azonban ennél konkrétabb kapcsolatról kell beszélnünk. Sok hasonlóságot¹ (és persze sok nagyon is eltérő dolgot)² lehet felfedezni e két hagyomány között, az azonban már nehezen visszafejthető, melyik hogyan hatott a másikra. A jóga időbeli felbukkanását lehetetlen meghatározni: gyakorlatilag a kezdetektől jelen van az ind hagyományban.³ A buddhista tradíció szerint a Buddha, megvilágosodása előtt aszketikus technikákat – köztük vélhetően jógatechnikákat is – gyakorolt. Patandzsali *Jóga-szútrája* azonban a Buddha kora után, valamikor i. e. II. és i. sz. II. század között keletkezett, a benne található terminusok (és a szemléletmód) pedig egyértelműen arra utalnak, hogy a szerző ismerte a Buddha tanítását. Bizonyos értelemben tehát a két irányzat szorosan összefonódik az ind kultúrkörben: a *Jóga-szútra* például a későbbiekben hatott a mahájána buddhizmus eszméire is, különösen az úgynevezett *jógácsára* filozófiára.

Így az is kikövetkeztethető, hogy Patandzsali nem a jóga filozófiájának megalkotója, ő „csupán” rendszerbe foglalta a tanítást.⁴ A *Jóga-szútra* – ahogyan azt a szerzők is megjegyzik a könyv bevezetőjében – egyfajta meditációs tankönyv, s mint ilyen csak szórványosan találni benne ontológiai fejtegetéseket. A két szerző célja, hogy a befogadó egyben társalkotó is legyen, Agnidatta és Gópála éppen ezért nemcsak a kultúrtörténetbe, de a szanszkrit nyelv alapjaiba is bevezeti az olvasót – így az igazán vállalkozó kedvűek akár maguk is lefordíthatják a szútrát. A szerzők azonban arra is felhívják a figyelmet, hogy bár a szöveg nem száraz történeti és kulturális reliktum, nem is korlátlan projekciós felület. Tanácsos hát kerülni a végleteket; jelesül a szikár, csakis a klasszika-filológiára támaszkodó vizsgálódást, illetve a dillettáns önkényt, amely – mint a szerzők megjegyzik – leginkább az okkultisták és az ezoterikusok sajátja.

A könyv egyik nagy érdeme, hogy már az első oldalakon eloszlatja a jógával kapcsolatos félreértéseinket. Patandzsali szerepén túl ugyanis már az előszóból megtudhatjuk, hogy a *Jóga-szútrában* nincsenek előírások, tisztulási eljárások, gyakorlatok,

¹ Az összpontosítás (*szamádhi*) gyakorlata és például az elmélyülés (*dhjána*) is létezik mindkét hagyományban, bár nem ugyanazokról a praxisokról van szó.

² Fontos különbség például, hogy a jógában jelen van *Ísvara*, az Úr, vagy az Isten, míg a buddhizmusban ilyesmiről nincs szó.

³ Már az Indus-völgyi civilizációból is fennmaradtak olyan tárgyak, amelyek jógagyakorlatokra utalhatnak. Ezek közül a leghíresebb egy olyan pecsételő, amelynek jelentése vitatott ugyan, de vannak, akik szerint Siva Mahájógit ábrázolja lótuszülésben.

⁴ Ha a jóga helyét keressük az ind kultúrkörben, akkor fontos megemlítenünk, hogy egyike a kilenc nagy (azon belül is a hat úgynevezett *ásztika*, vagyis a védákhoz igazodó) ind *darsanának*. A *darsana* jelentése „látás”, „megértés”. Bár nem nyugati értelemben vett filozófiai iskoláról van szó, annyi elmondható róla, hogy koherens állítások rendszere.

légzésszabályozások vagy éppen *ászanák* (holott a mai jógát – talán a *Hatha-jóga-pradípiká* miatt különösen – ez utóbbival azonosítják leginkább). A szútra második sorából megtudható, hogy a jóga a *csitta-vrittik niródhája*, vagyis a tudatfolyamatok megszüntetése. Ahogyan Agnidatta írja: ez a jóga, nem más. „Nem testgyakorlat, nem sport, nem egészségmegőrzés, nem erőnlét, nem önfejlesztés, nem önismereti tréning, nem mentálhigiéné, nem természetgyógyászat, sőt, még csak nem is »jóga.«”

Agnidatta és *Gópála* értelemzésében korszerű buddhista szemléletű kommentárt kapunk a *Jóga-szútrából*. Üdítő, ahogy a két szerző hol más-más megközelítésben, hol egymásra reflektálva fejt ki értelmezését. Néhány magyarázat után arról is képet kaphatunk, hogy a két kommentátor mely területeken mozog otthonosan (például míg Agnidatta a vallásbölcseletből és kultúrantropológiából merít, addig Gópálánál visszatérően megjelenik a költészet). Ahogyan a szentenciák, úgy e kommentárok is tartalmasak és lényegre törők. Érdeemes újra meg újra kézbe venni könyvet, s akár meditációs gyakorlatként tekinteni a fordításra és a kommentárookra egyaránt.

Bialkó László Gergő